

УДК 336.77 : 001.895

**СТРУКТУРИЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ БАНКІВСЬКОГО
КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ
У АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ ВИРОБНИЦТВІ**

О.В. Файчук, аспірант*

Наведено структурування процесу кредитування банками інноваційних проектів в агропродовольчому виробництві. Особлива увага приділяється обґрунтуванню вибору виду надання кредиту (класичний, проектний і венчурний) залежно від зіставлення доходності проекту та ціни позичкового капіталу. На основі детального аналізу подано узагальнюючу схему банківського кредитування інноваційних проектів у агропродовольчому виробництві.

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Л. М. Худолій

Структуризація, банківський кредит, інноваційний проект, агропродовольче виробництво, ризик, процентна ставка, внутрішня норма доходності.

Глобалізація світової продовольчої системи потребує від підприємств аграрного сектору України своєчасної та адекватної реакції на нові виклики конкурентного середовища міжнародного бізнесу. Ключове значення у цьому процесі має належати модернізації виробництва завдяки масовій реалізації інноваційних проектів у галузі. Зважаючи на той факт, що більшість фінансових інститутів ринкового господарства поки що не набули належного розвитку (фондова біржа, венчурні фонди, фонди гарантування тощо), а чимала кількість підприємств не має достатньої суми власного капіталу, то чи не єдиним інструментом для залучення коштів на втілення інновацій можуть стати банківські кредити. Проте через відсутність досвіду і навиків фінансово-кредитні установи, переважно, не мають структурного бачення щодо процесу надання позик під інноваційні проекти сільськогосподарських та харчових підприємств, що робить його реалізацію практично неможливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню процесу банківського кредитування інноваційних проектів присвячено наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів як І.В. Бандурки, С.В. Валдайцева, С.П. Захарченкова, А.Я. Кузнєцової, П.І. Пшик, Є.І. Парфенюк, Е.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОЇ та інших. Проте невирішеними продовжують залишатися питання щодо чіткої структури цього процесу в аграрному секторі економіки, а також вибору виду участі банку у наданні позики, яка б дала змогу узгодити економічні інтереси як позичальника так і фінансово-кредитної установи.

Мета дослідження – структурувати й обґрунтувати процедуру банківського кредитування інноваційних проектів в агропродовольчому виробництві залежно від характеристики проектів та вартості кредитного ресурсу.

Виклад основного матеріалу. Банківська установа перш ніж прийняти остаточне рішення про доцільність видачі кредиту на інноваційні потреби аграрних суб'єктів господарювання має здійснити декілька послідовних кроків:

- 1) проаналізувати об'єкт вкладення коштів;
- 2) розробити схеми фінансування;
- 3) укласти угоду;
- 4) видати кредит.

1. **Аналіз об'єкту вкладення коштів.** Початковий етап передбачає детальне вивчення потенційного позичальника. Варто зазначити, що тут акцент робиться не стільки на дослідженні платоспроможності і кредитоспроможності останнього, скільки на встановленні реальності і потенційній ефективності інноваційного проекту, тобто спроможності інноватора заплановано реалізувати власний проект. Такий підхід, здебільшого, характерний для середньострокових і довгострокових кредитів і пов'язаний із тим, що їх погашення та отримання банком відповідного прибутку зале-

жить не від поточної дохідності позичальника, а від успішності самого проекту, під який надається кредит. Крім того, банку слід ретельно перевірити вірогідність наданої аналітичної інформації [3,5].

За своєю суттю аналітичне дослідження позичальника, насамперед, має зводитися до оцінки ризиків і дохідності інноваційного проекту. Для позитивної оцінки банком він має відповідати таким критеріям [4]:

- прогнози обсяги продажу мають бути адекватними до фактичної ємності ринку, де позичальник планує збувати свою продукцію (прогнози мають бути підкріплені укладеними угодами або угодами/протоколами намірів із потенційними клієнтами);

- чиста теперішня вартість (NPV) за проектом за ставкою дисконтування, що дорівнює загальній вартості кредиту (відсотки, комісії, виражені у відсотках річних) має бути додатною;

- дисконтований період окупності кредиту має бути менший від терміну кредитування;

- внутрішня норма дохідності проекту (IRR) має бути вищою від вартості кредиту (проценти, комісії виражені у відсотках річних);

- плановий обсяг реалізації продукції за проектом має перевищувати точку беззбитковості.

У свою чергу оцінка ризиків (технічних і комерційних) при аналізі має посідати чільне місце, тому що саме на кількісну величину невизначеності має бути скорегована у подальшому відсоткова ставка за кредит. Очевидно, що в аграрному виробництві впровадження інноваційних проектів характеризується високими ризиками недоотримання очікуваного рівня прибутковості вищого за його середнє значення по галузі, внаслідок синтезу одночасно чинників невизначеності як аграрного, так й інноваційного середовища. Обчислення величини ризику тут може проводитися за такими методами: корегування ставки дисконту на величину премії за ризик, визначення меж беззбитковості, аналіз сценаріїв, імітаційний метод Монте-Карло, аналіз чутливості тощо. Далі для відбору найдоцільніших для кредитування об'єктів можна скористатися показником ефекту фінансового важеля для банку, який свідчить для фінансово-кредитної установи про умовний вплив інноваційного інвестування на зміну дохідності кредитного портфеля, тобто ґрунтується на зіставленні, з одного боку, внутрішньої норми дохідності проекту (IRR) і відсоткової ставки (r), а також величини інвестицій із сумою позичкового капіталу, із іншого боку. Чим вищим буде додатне значення ефекту фінансового важеля, тим більш прийнятним для кредитування можна вважати проект.

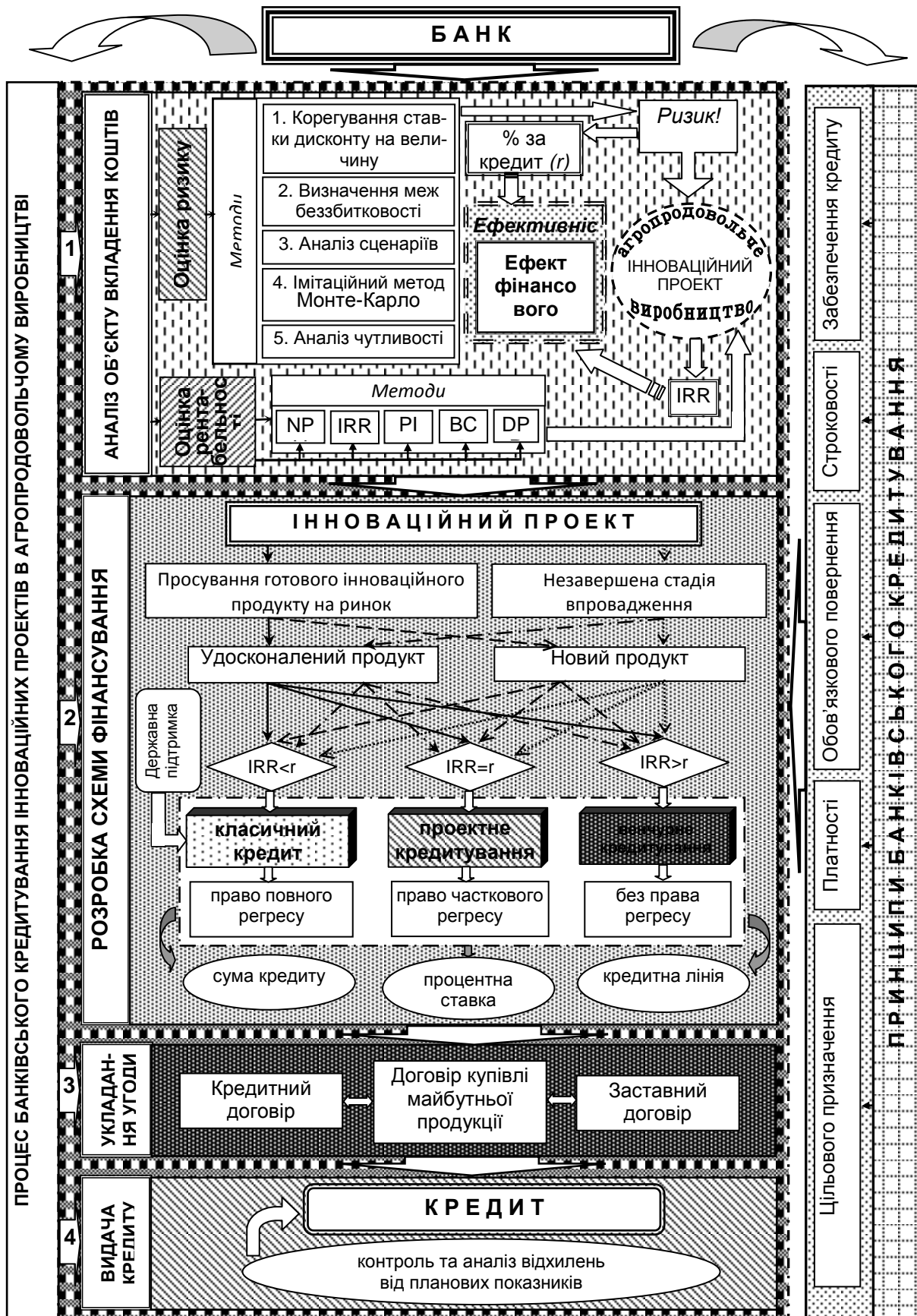
2. Розробка схеми фінансування. Для потенційного кредитора найбільше значення у ході ухвалення рішення про доцільність кредитування інноваційного проекту має ступінь готовності новації до впровадження. На переконання фахівців з інноваційних проектів І. В. Бандурки, С. П. Захарченкова, Е. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОЇ їх кредитування доцільно здійснювати тільки тоді, коли існує реальний результат науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок – дослідний зразок технологічної лінії, зразки інноваційної продукції, які адаптовані на ринку, тобто практично ві-

дсутні сумніви щодо можливості реальної реалізації проекту [1]. Інакше кажучи, може йтися як про принципово новий, так і ґрунтовно удосконалений товар, який перебуває або на стадії незавершеного впровадження, або передбачається просування готового інноваційного продукту на ринок. У свою чергу згідно з логічними міркуваннями можна стверджувати, що ухвалення рішення щодо обрання конкретного виду надання кредиту буде залежати від зіставлення доходності проекту (внутрішньої норми рентабельності) та ціни позики (відсоткова ставка за кредит). При від'ємній різниці більш виправданим має стати застосування класичної схеми надання кредиту, але тільки за умови, що держава візьме на себе зобов'язання компенсувати відповідну частину відсоткової ставки. У протилежному разі, банку не буде сенсу надавати позику, оскільки ціна кредитного ресурсу переважає очікувані економічні вигоди від проекту. У більшості випадків тут йдеться про надання коштів, необхідних для реалізації проектів, пов'язаних із просуванням на ринок не нового, а удосконаленого продукту. Звідси випливає, що рівень їх доходності, здебільшого, не є достатньо високим, щоб банк виявив інтерес до безпосередньої участі в управлінні ними. Тому більшість ризиків останній покладає на плечі самого позичальника (право повного регресу). Крім того, тут можуть бути використані різні форми забезпечення повернення кредиту (застава якогось майна – найімовірніше обладнання або нерухомості, гарантії, а також страхівка кредиту – самим клієнтом або банком) [1,2,5].

У свою чергу проектне кредитування доцільне, коли норма доходності наближається або дорівнює відсотковій ставці, тому що такий варіант дасть змогу банку здійснювати контроль над виконанням проекту і найвірогідніше отримати запланований відсоток за кредит (ризикі поділяються пропорційно участі у проекті). Як об'єкт застави тут має бути угода купівлі-продажу виробленої у майбутньому інноваційної продукції, яка, у більшості випадків є вже частково відомою для споживачів.

Зрештою, коли доходність проекту переважає розмір банківського відсотка, то фінансова установа буде мати найбільшу вигоду за умови застосування венчурного кредитування, тобто зможе отримати не лише відсоток, а й частину прибутку від участі у капіталі. Однак в обмін на це банк має взяти на себе більшість кредитних ризиків. Здебільшого, тут йдеться про пред'явлення інноваційного кредиту на фінансування процесу створення принципово нового продукту, за яким не може бути жорсткої гарантії отримання продукту або хоча би відшкодування витрат.

3. Укладання угоди. Після того як банк ухвалив рішення про доцільність кредитування проекту, разом із замовником визначається конкретна сума кредиту, порядок його перерахувань виконавцю, графік виплати основного боргу, відсотків по ньому і, можливо, частину (у відсотках до розміру прибутку або об'єму продаж) від доходів, які приносить новація. У такому випадку може банком застосовуватися рамочна кредитна лінія.

Рис. 1. Узагальнююча схема банківського кредитування інноваційних проектів в агропродовольчому виробництві
 Джерело: побудовано автором

Її сутність полягає у видачі кредиту під проект частинами. Кожна послідовна частина позики видається лише після запланованого попереднього прийому робіт конкретного етапу. Схема виплати заборгованості звичайно передбачає виплату постійного відсотка і основної суми, хоча виплати останньої можуть початися на другий або третій рік позики.

Відповідно до підписання угоди по проекту, у разі досягнення згоди між банком та клієнтом, підписуються кредитний і заставний договори, а також контракти між виконавцем проекту та його контрагентами, що мають забезпечити поставки необхідної сировини, матеріалів і напівфабрикатів. Також укладаються угоди оренди обладнання і виробничих приміщень (за необхідності), угоди із покупцями майбутньої продукції (при потребі), страхові поліси (включаючи можливе страхування ризику непогашення кредитів) тощо [1,2].

4. Видача кредиту. Очевидно, що ця стадія є кульмінаційною. Однак, на ній банківська установа має постійно аналізувати і контролювати фактичні фінансові результати інноваційного проекту відповідно до запланованого. У разі виявлення певних відхилень, стають можливими заставні вимоги або претензії до гарантів. У гіршому випадку мають місце прямі збитки банку від фінансування проекту, який не виправдовує сподівань. Однак в останньому разі завжди є можливість зробити спробу доопрацювати проект, але це пов'язано із новими додатковими витратами в умовах очевидної невизначеності, тобто додаткового ризику [1,2,5] (рис. 1).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, процес банківського кредитування інноваційних проектів у агропродовольчому виробництві можна умовно розділити на чотири ключові етапи: аналіз об'єкта вкладення коштів, розробка схеми фінансування, укладання угоди та видача кредиту. Галузева особливість тут полягає у встановленні банком більш високого відсотка за кредит через додаткові ризики недоотримання позичальником запланованого доходу по проекту, що впливає із специфіки аграрного виробництва. При перевищенні ціни кредиту рівня доходності інноваційного проекту доцільно з позиції банку обрати схему класичного кредитування із обов'язковим гарантуванням і частковою компенсацією величини відсотка з боку держави. За ситуації їх еквіваленту, найприйнятнішим є варіант проектного кредитування. У свою чергу, венчурне кредитування є виправданим, коли внутрішня норма доходності проекту вище, ніж розмір відсоткової ставки по кредиту.

Список літератури

1. Бандурка И.В. Технологическая инновационная деятельность: Финансово-экономический аспект: [монография] / Бандурка И.В. , Захарченков С.П. , Товаянская Е.Л. . – Харьков: НТУ «ХПИ», 2003. – 320 с.
2. Валдайцев С.В. Риски в экономике и методы их страхования / С.В. Валдайцев. – СПб., 1992. – С.4 – 31.
3. Кузнецова А.Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності. [монографія] / Кузнецова А.Я. – Л. : Львів. банків. ін.-т НБУ, 2005. – 320 с.
4. Пшик Б.І. Кредитування банками інвестиційних проектів/Б.І. Пшик, Є.І. Парфенюк. – Л. : ЛІБС УБС НБУ, Вид-во ННВК «АТБ», 2008. – 89 с.

5. Управление исследованиями, разработками и инновационными проектами / Валдайцев С.В. [и др.]; за ред. С.В. Валдайцева. – СПб. : Издательство С.-Петербургского университета, 1995. – 208 с.

Исследована структуризация процесса кредитования банками инновационных проектов в агропродовольственном производстве. Особенное внимание уделено обоснованию выбора вида предоставления кредита (классический, проектный и венчурный) в зависимости от соотношения доходности проекта и цены заемного капитала. На основании детального анализа представлена обобщенная схема банковского кредитования инновационных проектов в агропродовольственном производстве.

Структуризация, банковский кредит, инновационный проект, агропродовольственное производство, риск, процентная ставка, внутренняя норма доходности.

The article is devoted to structure the bank crediting of agrarian and food innovative projects. Particular attention is paid to substantiate the choice of loan species (classic, project and venture) that depend on the comparison of return for the project and loan capital price. By the detailed analysis it is presented the generalized scheme of bank crediting of innovative projects in agrarian and food production.

Structuring, bank loan, innovative projects, agrarian and food production, risk, interest rate, internal revenue rate.